

Protokół Nr XXIII/16
Sesji Rady Gminy Łomża
odbytej w dniu 27 października 2016 r.

Posiedzenie odbywało się w sali konferencyjnej Urzędu Gminy Łomża przy ul. Marii Skłodowskiej Curie 1a, pod przewodnictwem Pana Mieczysława Kuzi – Przewodniczącego Rady. Posiedzenie rozpoczęło się o godz. 10⁰⁰, zakończyło o godz. 12¹⁵.

W sesji udział wzięło 14 radnych, na ogólną liczbę 15 *lista obecności stanowi załącznik nr 1 do protokołu.*

Ponadto w sesji udział wzięli:

Goście:

- 1) Piotr Kłys – Wójt;
- 2) Anna Lachowska – Skarbnik Gminy;
- 3) Dorota Pazik – Sekretarz Gminy;
- 4) Krystyna Lipińska – Naczelnik Wydziału Infrastruktury;
- 5) Grażyna Paluszkiewicz – Naczelnik Wydziału Gospodarki Przestrzennej i Ochrony Środowiska;
- 6) Tomasz Tyszka – Dyrektor Zarządu Ekonomicznego Szkół Gminy Łomża.

(zgodnie z listą obecności stanowiącą załącznik nr 2 do protokołu)

Sołtysi – 15 osób (zgodnie z listą obecności stanowiącą załącznik nr 3 do protokołu)

Przebieg sesji:

Przewodniczący Rady Gminy Łomża dokonał otwarcia XXIII sesji i powitał radnych oraz zaproszonych gości. Na podstawie listy obecności poinformował, że w obradach sesyjnych uczestniczy 13 radnych. Tym samym stwierdził, że jest to wystarczająca liczba do podejmowania prawomocnych uchwał.

Przewodniczący zapytał o uwagi do przesłanego radnym porządku obrad.

Radna Zofia Marusa, Przewodnicząca Komisji Rozwoju gospodarczego Rady Gminy Łomża złożyła pisemną rezygnację ze sprawowanej funkcji wraz z uzasadnieniem */rezygnacja stanowi załącznik Nr 4 do protokołu/*

Uwag do porządku obrad nie zgłoszono, w związku z tym Przewodniczący zarządził głosowanie. W głosowaniu jawnym udział wzięło 13 radnych. „Za” głosowało 13 radnych. Porządek obrad został przyjęty jednogłośnie i przedstawia się następująco:

1. Otwarcie sesji i stwierdzenie prawomocności obrad.
2. Przyjęcie porządku obrad.
3. Informacja z prac wójta między sesjami.
4. Sprawozdanie z wykonania uchwał Rady Gminy podjętych na XXII sesji.
5. Interpelacje i zapytania radnych.
6. Odpowiedzi na interpelacje i zapytania radnych.
7. **Rozpatrzenie projektów uchwał w sprawie:**
 - a) zmian w budżecie na 2016 rok,

- b) wspólnej obsługi jednostek oświatowych gminy Łomża,
 - c) wystąpienia Gminy Łomża z organizacji Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemia Łomżyńska,
 - d) zmiany statutu Zakładu Usług Komunalnych Gminy Łomża,
 - e) przystąpienia do sporządzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w miejscowości Grzymały Szczepankowskie, gmina Łomża,
 - f) zniesienia statusu pomnika przyrody,
 - g) Programu Współpracy Gminy Łomża z Organizacjami Pozarządowymi i innymi podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2017 rok.
8. Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych oraz o wynikach sprawdzianu i egzaminów w szkołach, których prowadzenie należy do zadań własnych Gminy Łomża.
9. Informacja o złożonych oświadczeniach majątkowych.
10. Przyjęcie protokołu z poprzedniej sesji.
11. Sprawy różne.
12. Zamknięcie obrad.

Do pkt 3:

Informację z działalności wójta w okresie międzysesyjnym przedstawił Wójt Piotr Kłys */informacja stanowi załącznik nr 5 do protokołu/*. Uwag do informacji nie wniesiono.

Do pkt. 4:

Sprawozdanie z wykonania uchwał podjętych na poprzedniej sesji przedstawił inspektor Artur Marek */sprawozdanie stanowi załącznik Nr 6 do protokołu/*.

Do pkt. 5:

W tym punkcie radni składali interpelacje i zapytania.

Radna Jałowiecka złożyła pisemną interpelację w sprawie utwardzenia i remontu poboczy ul. Jałowcowej w Giełczynie *załącznik Nr 7 do protokołu/*. Powiedziała o zniszczonym wjeździe do świetlicy. Zapytała czy jest pozwolenie i ewentualny termin wykonania asfaltu na odcinku ul. Lipowej w Giełczynie łączącym się z drogą krajową do Zambrowa. Zwróciła się o informację w sprawie złożonych przez mieszkańców i interpelacji radnej o wykonania nawierzchni asfaltowej na drogach Giełczyna – czy sporządzana jest dokumentacja. Zapytała, dlaczego wójt nie publikuje w „Wieściach Gminnych” interpelacji na temat wysypisk i ich fotografii. Krytycznie wypowiedziała się na temat publikacji w gazecie. Zapytała o właściciela terenu, na którym zlokalizowany jest staw w Zawadach (dojeżdżając z Giełczyna, po prawej stronie). Radna zwróciła się o udzielenie odpowiedzi na interpelację i wszystkie pytania w formie pisemnej.

Radna Marusa zwróciła się o zainstalowanie dwóch lamp na ul. Kościelnej w Wygodzie oraz o zadbanie o chodnik na ul. Leśnej i Wiejskiej.

Radna Modzelewska, w imieniu OSP ze Starych Modzel, zwróciła się o zakup wozu strażackiego do jednostki. Obecnie posiadany pojazd nie przeszedł badań technicznych.

Radny Jastrzębski odczytał pismo jednostki OSP z Konarzyc w sprawie zakupionej łodzi ratunkowej. Z przytoczonej treści pisma wynika, że Urząd Gminy Łomża odesłał fakturę za zakup łodzi do sprzedawcy z informacją, że jej nie zamawiał i nie zawierał umowy z OSP Konarzycy w tej sprawie. Radny wyraził opinię, że faktura powinna być zapłacona przez gminę (zwiększono wydatki na ten cel w budżecie) i poprosił o wyjaśnienia w tej sprawie. Zwrócił się o działania w sprawie naprawy nawierzchni drogi dojazdowej do zakładu mięsnego w Podgórzu.

Radny Chiliński przytoczył fragment protokołu z XVI sesji Rady Powiatu Łomżyńskiego w części dotyczącej podziękowań Wójta Piotra Kłysa za współpracę i wręczonym radnym miodzie. Radny zwrócił uwagę, że nie składał się na prezent. Zaprotestował przeciwko tego typu działaniom.

Sołtys wsi Stara Łomża nad Rzeką, Helena Rzodkiewicz podziękowała Wójtowi i pracownikom Urzędu za siłownię napowietrzną.

Sołtys wsi Zawady, Henryk Truszkowski powiedział o zalegających po wycince gałęziach przy szosie do Mężenina.

Radny Jastrzębski powiedział o nieuporządkowanym terenie siłowni napowietrznej w Konarzycach.

Do pkt 6:

Odpowiedzi na interpelacje udzielał wójt i upoważnieni pracownicy.

Wójt poinformował, że odpowiedzi na pytania i interpelację radnej Jałowieckiej zostaną udzielone zgodnie z wnioskiem w formie pisemnej.

Odnosząc się do wniosków radnej Marusy, Wójt poinformował o toczących się rozmowach z Powiatem w sprawie chodników przy ul. Wiejskiej i Kościelnej w Wygodzie. Przy pozytywnym zakończeniu rozmów i umieszczeniu tych zadań w przyszłorocznym budżecie Powiatu Łomżyńskiego, wójt zwróci się do Rady Gminy Łomża o dofinansowanie tych zadań. Zgłoszenie radnej w sprawie instalacji lamp na ul. Kościelnej zostanie sprawdzone przez pracownika Urzędu.

W sprawie wniosku radnej Modzelewskiej, Wójt poinformował o wycofaniu z użytkowania wozu strażackiego w OSP stare Modzele. Została również rozwiązana umowa z kierowcą. Na początku listopada odbędzie się spotkanie zarządu gminnego OSP, na którym dyskutowana będzie kwestia dalszego funkcjonowania jednostki.

Odpowiadając na pytanie radnego Jastrzębskiego Skarbnik Gminy Anna Lachowska poinformowała o zwiększonej dotacji na zakup łodzi w czerwcu br. w kwocie 10 tys. zł. Sporządzona została stosowna umowa. Faktura za zakup łodzi została wystawiona na Urząd Gminy Łomża, który nie ma możliwości zapłaty. Dotacja nie została przekazana na konto OSP w Konarzycach, ponieważ umowa nie została podpisana. Wójt poinformował, że jednostka OSP w Konarzycach samodzielnie zakupiła łódź bez podpisanej umowy. Dodał, że uczestniczył w święcie ratownictwa medycznego zorganizowanym przez grupę Nadzieja, ale nie organizował wyświęcenia łodzi i nie brał w nim udziału. Podkreślił, że nie jest to gminna łódź, ponieważ została zakupiona bez formalnego współudziału samorządu. Stwierdził, że zwróci się o przesunięcie wcześniej zaplanowanych na ten cel środków na zakup wozu strażackiego w Starych Modzelach.

Radny Jastrzębski zapytał dlaczego umowa na zakup łodzi nie została podpisana pomimo złożonych podpisów przez przedstawicieli OSP Konarzyce. Wójt poinformował, że o tę sprawę należy zapytać osoby reprezentujące jednostkę.

W sprawie zgłoszenia radnego Jastrzębskiego dot. nawierzchni drogi dojazdowej do zakładu w Podgórzu, informacji udzieliła Naczelnik Krystyna Lipińska. Poinformowała, że droga w całości zostanie utwardzona przy realizacji inwestycji na ul. Polnej. Ponadto zlecone zostanie ZUK doraźne wyrównanie drogi.

Wójt odniósł się do sprawy poruszonej przez radnego Chilińskiego. Poinformował, że udał się na sesję Rady Powiatu Łomżyńskiego i w dowód wdzięczności za owocną współpracę wręczył radnym słoiki miodu z podziękowaniami. Podjęto dyskusję na ten temat.

W sprawie zgłoszenia sołtysa wsi Zawady, Wójt poinformował, że Urząd skontaktuje się z zarządcą drogi powiatowej, przy której zalegają wycięte gałęzie. Naczelnik dodała, że już kontaktowała się w tej sprawie z Podlaskim Zarządem Dróg Wojewódzkich.

Odpowiadając na wniosek radnego Jastrzębskiego Naczelnik Lipińska wyjaśniła, że teren na którym znajduje się siłownia napowietrzna w Konarzycach jest uporządkowany, czego dowodem jest dokumentacja fotograficzna z odbioru obiektu.

Przewodniczący zarządził przerwę w obradach. Po przerwie do obrad dołączył radny Kaliściak. Obecnych 14 radnych.

Wójt podziękował sołtysom za sprawną organizację i przeprowadzenie zebrań wiejskich w sprawie funduszu sołeckiego na rok 2017.

Do pkt 7a:

Projekt uchwały został omówiony i pozytywnie zaopiniowany na poprzedzającym sesję posiedzeniu wspólnym Komisji. Skarbnik Anna Odniosła się do przegłosowanego wniosku o wykreślenie kwoty 30 tys. zł. zwiększającej wydatki na diety radnych. Wyjaśniła, że ogólna kwota jaka będzie dodatkowo potrzebna na diety radnych w bieżącym roku wynosi ok. 70 tys. zł. Część środków na ten cel postanowiono przesunąć z wynagrodzeń pracowników. Ponadto poinformowała o zwiększonej dotacji Wojewody na realizację zadań zleconych.

Radny Lutostański poruszył kwestię zaplanowanych środków na zakup nieruchomości w Jednaczewie. Zwrócił uwagę, że jej 7 - arowy kawałek za rowem jest gminie niepotrzebny. Wyraził opinię, że zwiększone dotacje na rzecz GOK i Biblioteki Publicznej nie są zasadne. Przeczytał kwoty jakie otrzymały te jednostki w bieżącym roku, które wg radnego są i tak wysokie.

Przewodniczący, odnosząc opinii radnego Lutostańskiego, stwierdził, że jeśli to będzie możliwe, działka za rowem nie będzie kupowana. Kwestia ta będzie przedmiotem negocjacji. Skarbnik Anna Lachowska poinformowała o kwocie 180 tys. zł przyznanej dla GOK na funkcjonowanie w roku 2016. Wniosek Dyrektora opiewał na kwotę 260 tys. zł. Przeczyła koszty działalności jednostki.

Radny Lutostański i sołtys wsi Giełczyn negatywnie wypowiedzieli się o działalności GOK.

Radna Marusa zapytała o wykreśloną ul. Leśną w Wygodzie. Skarbnik poinformowała, że wynika to ze zmiany wniosku w sprawie funduszu sołeckiego.

Radny Lutostański zapytał o projekt na drogę w Gaci (przy byłej sołtys). Zwrócił uwagę, że zapis o nim w wydatkach inwestycyjnych istnieje od dłuższego czasu. Zwrócił się o zlecenie realizacji projektu.

Po zakończonej dyskusji Przewodniczący zarządził głosowanie nad projektem uchwały wraz z poprawką. W głosowaniu jawnym udział wzięło 13 radnych. „Za” głosowało 10 radnych, 3 wstrzymało się od głosu. Uchwała wraz została podjęta większością głosów.

Uchwała Nr XXIII/137/16
w sprawie zmian w budżecie na 2016 rok
stanowi załącznik Nr 8 do protokołu

Wójt odniósł się do poruszonej kwestii zakupu gruntu w Jednaczewie. Środki na ten cel pochodzą ze sprzedaży gruntu w Ratowie-Piotrowie, którego współwłaścicielem była gmina. Wieś Jednaczewo nie posiada własnej nieruchomości, ponadto do urządzeń zlokalizowanych za budynkiem (szambo, butla z gazem) świetlicy nie ma dojazdu. Obecnie wykorzystywany jest teren prywatny. Nieruchomość posiada decyzje o warunkach zabudowy. Istnieje możliwość jej podziału i w części sprzedaży. Negocjacje w sprawie zakupu nieruchomości będą transparentne.

Do pkt 7b:

Projekt uchwały został omówiony i pozytywnie zaopiniowany na poprzedzającym sesję posiedzeniu wspólnym Komisji.

Radny Lutostański zapytał czego dokładnie dotyczy zmiana dot. obsługi jednostek oświatowych.

Dyrektor Tomasz Tyszka poinformował, że zmiana dotyczy podstawy prawnej funkcjonowania ZES. Status Zarządu do końca roku należy dostosować do przepisów ustawy o samorządzie gminnym. Zakres działalności jednostki nie zmienia się.

Uwag do projektu uchwały nie wniesiono. Przewodniczący zarządził głosowanie. W głosowaniu jawnym udział wzięło 14 radnych. „Za” głosowało 13 radnych, 1 wstrzymał się od głosu. Uchwała została podjęta większością głosów.

Uchwała Nr XXIII/138/16
w sprawie wspólnej obsługi jednostek oświatowych Gminy Łomża
stanowi załącznik Nr 9 do protokołu

Do pkt. 7c:

Przewodniczący poinformował, że projekt uchwały został omówiony i pozytywnie zaopiniowany na poprzedzającym sesję posiedzeniu wspólnym Komisji. Uwag nie wniesiono

Przewodniczący zarządził głosowanie. W głosowaniu jawnym udział wzięło 14 radnych. „Za” głosowało 14 radnych. Uchwała została podjęta jednogłośnie.

Uchwała Nr XXIII/139/16
w sprawie wystąpienia Gminy Łomża z organizacji Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemia Łomżyńska
stanowi załącznik Nr 10 do protokołu

Do pkt. 7d:

Przewodniczący poinformował, że projekt uchwały został omówiony i pozytywnie zaopiniowany na poprzedzającym sesję posiedzeniu wspólnym Komisji.

Radny Lutostański wyraził opinię, że podejmując działalność związaną z obsługą wody i kanalizacji, Zakład Usług Komunalnych powinien posiadać kompletne informacje na temat przejmowanego majątku, odpowiednich fachowców i wiedzę. Stwierdził, że ZUK nie jest przygotowany do tego zadania. Zaapelował o przesunięcie terminu przejęcia majątku Wodociągów Wiejskich i dokładne przygotowanie się do zadania.

Przewodniczący zauważył, że uchwała o wystąpieniu ze związku podjęta została ponad rok temu i wyraził przekonanie, że ten czas został wykorzystany przez ZUK do przygotowania się na obsługę wodociągów i kanalizacji.

Radna Jałowiecka zapytała, czy od stycznia 2017 r. będzie podwyższona opłata za wodę. Stwierdziła, że dyrektor ZUK nie przedstawił biznesplanu związanego z przejęciem wody i kanalizacji. W związku z doniesieniami medialnymi zapytała również, czy będzie podwyżka za odbiór śmieci na terenie gminy.

W odpowiedzi wójt podkreślił, że gmina jest przygotowana do przejęcia wody. Przypomniał o informacjach przedstawionych na posiedzeniu wspólnym Komisji. Podkreślił, że nie ma planów podwyżki cen za wodę. Powiedział o planach inwestycyjnych dot. hydroforni, które w przyszłości mają przynieść tańszą i efektywniejszą eksploatację wody.

Wójt poinformował o działaniach i spotkaniach z samorządowcami regionu w sprawie ewentualnej podwyżki cen za przyjęcie odpadów w Czartorii. Wypracowano m.in. stanowisko w którym okoliczne samorzady sprzeciwiają się podwyżkom. Planowane jest w tej sprawie spotkanie z Prezydentem Miasta Łomży. Wójt zwrócił również uwagę na coraz bardziej popularną segregację śmieci, która przynosi oszczędności w budżetach domowych, ale zmniejsza wpływy do budżetu gminy. Jeżeli dojdzie do podwyżki cen za odbiór odpadów w Czartorii, samorzady, w tym gmina Łomża, będą musiały podwyższyć opłaty za śmieci.

Radny Chiliński zapytał o możliwość odłączenia się od miasta ze wspólnego przekazywania odpadów do Czartorii.

Wójt poinformował o wniosku w sprawie planu gospodarki odpadami Województwa Podlaskiego, w którym pytano możliwość oddawania odpadów do innego składowiska. Kwestie te są przedmiotem analizy i rozmów z władzami miasta Łomży i ZGO.

Po zakończonej dyskusji Przewodniczący zarządził głosowanie. W głosowaniu jawnym udział wzięło 14 radnych. „Za” głosowało 12 radnych, 1 przeciwko, 1 wstrzymał się od głosu. Uchwała została podjęta większością głosów.

Uchwała Nr XXIII/140/16

w sprawie zmiany statutu Zakładu Usług Komunalnych Gminy Łomża

stanowi załącznik Nr 11 do protokołu

Do pkt 7e:

Przewodniczący poinformował, że projekt uchwały został omówiony i pozytywnie zaopiniowany na poprzedzającym sesję posiedzeniu wspólnym Komisji.

Radny Zacharczyk zaproponował, aby gmina przygotowała formy rekompensaty ze strony wnioskującego o zmianę planu zagospodarowania przestrzennego kosztów jej sporządzenia.

Uwag do projektu uchwały nie wniesiono. Przewodniczący zarządził głosowanie. W głosowaniu jawnym udział wzięło 14 radnych. „Za” głosowało 14 radnych. Uchwała została podjęta jednogłośnie.

Uchwała Nr XXIII/141/16

***w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w miejscowości Grzymały Szczepankowskie,
gmina Łomża***

stanowi załącznik Nr 12 do protokołu

Do pkt 7f:

Przewodniczący poinformował, że projekt uchwały został omówiony i pozytywnie zaopiniowany na poprzedzającym sesję posiedzeniu wspólnym Komisji. Uwag i pytań nie zgłoszono.

Przewodniczący zarządził głosowanie. W głosowaniu jawnym udział wzięło 14 radnych. „Za” głosowało 14 radnych. Uchwała została podjęta jednogłośnie.

Uchwała Nr XXIII/142/16

w sprawie niesienia statusu pomnika przyrody

stanowi załącznik Nr 13 do protokołu

Do pkt 7g:

Przewodniczący poinformował, że projekt uchwały został omówiony i pozytywnie zaopiniowany na poprzedzającym sesję posiedzeniu wspólnym Komisji. Uwag i pytań nie zgłoszono.

Przewodniczący zarządził głosowanie. W głosowaniu jawnym udział wzięło 14 radnych. „Za” głosowało 14 radnych. Uchwała została podjęta jednogłośnie.

Uchwała Nr XXIII/143/16

w sprawie Programu Współpracy Gminy Łomża z Organizacjami Pozarządowymi i innymi podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2017 rok

stanowi załącznik Nr 14 do protokołu

Do pkt 8:

Informację radni otrzymali wraz z materiałami będącymi przedmiotem obrad sesji załącznik Nr 15 do protokołu/. Odpowiedzi na pytania udzielał Dyrektor Zarządu Ekonomicznego Szkół Gminy Łomża Tomasz Tysza.

Radny Lutostański zwrócił uwagę na różnice ilości dzieci szkoły w Puchałach: w ujęciu ogólnym - 28, a w rozbiciu na klasy - 39. Dyrektor Tysza wyjaśnił, że jest to błąd rachunkowy.

Radny Lutostański wyraził również opinię, że im więcej jest inwestowanych pieniędzy w szkoły w Kupiskach, Pniewie czy Konarzycach, tym słabsze są wyniki w nauczaniu. Zapytał o dofinansowanie dla pracodawców za naukę zawodu młodocianych pracowników. Dyrektor

wyjaśnić, że pracodawcy otrzymują dofinansowanie za przygotowanie młodocianych do wykonywania zawodu. Dofinansowanie jest przekazywane za pracownika, który nie ukończył 18 do momentu zdania egzaminu w zawodzie. Środki na ten cel pochodzą z dotacji Wojewody.

Do pkt. 9:

W tym punkcie, zgodnie z wymogiem ustawowym, przedstawiono informację Przewodniczącego Rady dotyczącą oświadczeń majątkowych /załącznik Nr 16 do protokołu/, informację wójta o oświadczeniach majątkowych /załącznik Nr 17 do protokołu/ oraz przedmiotowe pisma przesłane przez Naczelnika Urzędu skarbowego w Łomży, Kolnie i Wojewody Podlaskiego /załączniki Nr 18, 19 i 20 do protokołu/.

Radni nie wnieśli uwag do informacji.

Do pkt. 10:

Przewodniczący poinformował, że protokół z poprzedniej sesji został wyłożony radnym do wglądu i zapytał o uwagi. Uwag nie wniesiono.

Przewodniczący zarządził głosowanie w sprawie przyjęcia protokołu. W głosowaniu jawnym udział wzięło 14 radnych. „Za” głosowało 14 radnych. Protokół został przyjęty jednogłośnie.

Do pkt 11:

W tym punkcie Przewodniczący przedstawił pismo Prezesa Sądu Rejonowego w Łomży w sprawie wyznaczenia podmiotów, w których skazani mogliby odbywać prace społecznie użyteczne. Poinformował o przekazanym przez Wójta wykazie. */pismo i wykaz stanowią załączniki Nr 21 i 22 do protokołu/.*

Sołtys wsi Giełczyn, Renata Zaremba zapytała kiedy będą odsadzone tuje przy świetlicy wiejskiej.

Przewodniczący odniósł się do rezygnacji złożonej przez Przewodniczącą Komisji Rozwoju Gospodarczego. Podtrzymał swoją opinię na temat planu pracy Komisji na rok 2016 i podkreślił, że nigdy nie kierował w stosunku do Przewodniczącej słów, które mogłyby jej ubliżyć. Poinformował, że wniosek będzie analizowany na posiedzeniu Rady.

Przewodnicząca Marusa podkreśliła, że plan pracy komisji gospodarczej został przyjęty przez wszystkich radnych.

Do pkt. 12:

W związku z wyczerpaniem porządku dziennego, Przewodniczący Rady Gminy, dziękując wszystkim za przybycie, zamknął obrady XXIII sesji Rady Gminy Łomża o godz. 12¹⁵.

Na tym protokół zakończono.

Protokolant – Artur Marek

Przewodniczący Rady

Mieczysław Kuzia

Łomża, 27 października 2016 r.